

L'Ecomuseu del Moianès, una eina de desenvolupament local

Teresa Soler Fargas, Consorci del Moianès

L'Ecomuseu del Moianès és un projecte territorial que centra la seva exposició a l'entorn de les activitats tradicionals relacionades amb els aprofitaments dels recursos naturals al llarg dels segles. Aquestes activitats han estat font i forma de treball de la gent del Moianès i han vertebrat l'economia i la idiosincràsia d'aquest territori.

L'objectiu del projecte de l'Ecomuseu és poder oferir, a partir d'espais temàtics, més de 100 llocs visitables relacionats directament amb les activitats preindustrials pròpies i singulars del Moianès —poues de glaç, forns de calç, molins hidràulics, pedreres, bòbiles, tines, carboneres, camins, etc.—, així com el pas que aquestes activitats donen cap a la moderna industrialització. La difusió i revalorització d'aquest patrimoni és la part fonamental del projecte de l'Ecomuseu del Moianès. L'organització de rutes, d'exposicions, d'espais museïtzats, de trobades, de recerques, la recuperació d'activitats i l'edició de guies i publicacions permeten mostrar els valors fonamentals sobre els que aquest projecte es fonamenta. Igualment, el treball de difusió permet donar a conèixer una nova oferta turisticocultural per a augmentar i complementar els atractius d'un ambiciós projecte territorial que porta a terme el conjunt d'una comarca amb una personalitat i unes característiques pròpies ben definides.

El projecte de l'Ecomuseu del Moianès va arrencar l'any 1997 amb l'objectiu de conservar la memòria, el paisatge i el coneixement d'una època de la història de Catalunya anterior a la industrialització, procés que, sens dubte, va ser clau en l'evolució, modernització i transformació del país. El discurs de l'Ecomuseu es va centrar precisament en aquest moment previ a l'arribada de les màquines i a la transformació social, econòmica, cultural i paisatgística del territori. El Moianès tenia l'oportunitat d'aplegar en un territori relativament petit elements de les formes de vida preindustrials per tal d'articular una proposta cultural i turística que havia de contribuir al seu posicionament en l'oferta d'atracció de visitants i de recuperació de la cultura preindustrial.

Tenir present aquesta singular oferta patrimonial com a part del desenvolupament econòmic i turístic de la comarca ha estat un dels objectius des de l'inici del projecte. Al llarg d'aquests 25 anys de treball, l'Ecomuseu ha fet una labor excepcional d'inventari, recopilació, conservació i posada en valor dels seus principals recursos: les Poues de glaç, la Mina de l'Estany, la Masia d'Esplugues, el Rentador de llana, el Camí Ral o l'Espai Hemalosa.

Des del seu inici, el Consorci del Moianès ha liderat el projecte de l'Ecomuseu i ha organitzat les accions per construir el projecte amb els recursos que ha tingut a disposició. Inicialment, aquestes accions van anar destinades a realitzar les inversions necessàries per a la recuperació de patrimoni i la seva visita pública, així com per a l'estructuració d'itineraris i senyalitzacions. També s'han portat a terme importants accions orientades a la divulgació i la difusió, com ara la celebració de fires i activitats o la producció de material promocional.

Les àrees temàtiques de l'Ecomuseu: El paisatge de la societat preindustrial

Ara mateix, el projecte inclou cinc àrees temàtiques per comprendre i entendre el paisatge físic i humà de la societat preindustrial a la comarca del Moianès:

- Formes de viure. Viure als masos. Viure al poble
- Formes de treballar. Treballar al camp. Treballar a la fàbrica

- Formes d'alimentar-se. Les transformacions i l'aprofitament dels recursos alimentaris
- Formes d'aprofitar els recursos naturals
- Formes de comunicar-se i relacionar-se. El paisatge de les comunicacions

Espais visitables

Ara mateix, el projecte Ecomuseu disposa de 6 espais visitables:

Esplugues. Castellcir

En aquest radial s'hi explica l'àmbit temàtic «Formes de viure. Viure als masos. Viure al poble». Per a la instal·lació d'aquest radial s'ha escollit una construcció molt especial i única al Moianès: la masia d'Esplugues, construïda sota una balma que data de l'època troglodítica.

La masia d'Esplugues està situada a l'extrem sud-oest del terme municipal de Castellcir i fou construïda sota una balma que li fa de teulada. L'edifici consta de planta baixa i dues plantes més. Tot i que es troba en bastant mal estat de conservació, fins a finals del 2002 va estar habitada. Completa el conjunt un pont romànic del s. XI.

Poues de la Ginebreda. Castellterçol

En aquest radial s'hi explica una de les formes d'aprofitar l'aigua, el paisatge del fred.

Fins ben entrat el segle XIX, l'única transformació aprofitable que podia fer-se a l'aigua, un líquid, era transformar-lo en sòlid: el gel. Al llarg dels segles XVII, XVIII i XIX, el Moianès va ser una de les zones de major producció de gel de Catalunya i una de les comarques amb una major concentració de poues de gel de tot Europa.

Les poues de gel, els pouers, els traginers, els oficis de conservació i construcció de les poues, etc., van generar una extraordinària activitat econòmica al Moianès, que, en alguns municipis, va representar la seva principal font de producció i supervivència.

Les poues de glaç són dipòsits excavats al subsol, generalment de forma circular, per tal de guardar-hi el gel natural que es recollia durant l'hivern a l'exterior i proveir d'aquest producte la ciutadania al llarg de tot l'any.

El Moianès ofería unes condicions immillorables per al desenvolupament d'aquesta activitat comercial: una climatologia, una altitud i una orientació adients i proximitat als centres de consum, molt especialment a la ciutat de Barcelona.

La Mina de l'Estany

Aquest radial ubicat a l'Estany explica Els dominis de l'aigua i de la terra.

Durant molts segles, el domini de la terra, de l'aigua i els seus recursos, va estar en mans del monestirs i dels senyors dels castells. El Monestir de l'Estany, l'estany mateix i bona part de les terres veïnes formaven un tot. Per aquest motiu, el radial de l'Estany, destinat a explicar aquesta peculiar situació econòmica i social, l'anomenem «El domini de l'aigua i de la terra».

A més, sota aquest títol volem donar a conèixer la importància de l'art romànic al Moianès, amb el seu màxim exponent, el Monestir de l'Estany. Amb l'església, el claustre i les antigues dependències monacals volem descobrir als visitants la història que amaguen les pedres, com es vivia i es treballava, etc.

El Camí Ral de Vic a Manresa al seu pas pel Moianès

La xarxa de camins, els traginers, els hospedatges, etc., han constituït una altra forma de vida, que, en alguns casos, ha donat lloc a la creació d'un poble. En aquest radial es pretén reproduir la importància de les comunicacions, dels oficis que se'n deriven i dels establiments relacionats.

Cal conèixer, explicar i veure directament tant les infraestructures de les comunicacions al Moianès de l'època preindustrial —és a dir, els camins de bast, les carreteres, els camins ramaders— com els serveis i edificis relacionats amb el transport i les comunicacions: els hostals, els traginers, el correu, les cases de postes, els ferradors, els tractants de cavalleries, etc.

«El Camí Ral de Vic a Manresa al seu pas pel Moianès» és un altre element clau del projecte, per explicar com eren els sistemes de transport i les comunicacions. Es tracta d'un traçat de 26 quilòmetres, que enllaça Collsuspina, Moià i Calders, recuperat l'any 2017.

Senyalització vertical amb banderoles i horitzontal amb franges grogues.

Espai Hemalosa. Oló, a ritme de teler

El radial de Santa Maria d'Oló, a través de l'exposició «Oló a ritme de teler», explica com el poble va passar de ser un indret preindustrial en l'àmbit domèstic a una població totalment industrialitzada a partir de l'establiment de dues fàbriques tèxtils, Borràs i Hemalosa, que van canviar la història dels olonencs. Durant la dècada dels vint, aquestes dues fàbriques feren que s'establís la població de Santa Maria d'Oló i que en determinades èpoques aquesta fins i tot augmentés. Com si d'una colònia tèxtil es tractés, els dos propietaris de les fàbriques impulsaren nous serveis i infraestructures, a la vegada que controlaven les iniciatives promogudes.

Una d'aquestes antigues fàbriques, la fàbrica Hemalosa, s'ha rehabilitat i reconvertit en l'Espai Hemalosa, un equipament que engloba l'Ecomuseu, un gran auditori i dues sales polivalents.

L'Ecomuseu per un espai d'acollida i punt d'informació i per l'exposició «Oló, a ritme de teler». Al llarg del recorregut, els visitants poden conèixer la història del poble de Santa Maria d'Oló, tot fent èmfasi en el procés d'industrialització que visqué. La plafoneria es complementa amb vitrines amb peces originals relacionades amb el treball tèxtil, amb dos telers restaurats i amb un audiovisual d'entrevistes als antics treballadors de la fàbrica Borràs i Hemalosa.

Els forns de la calç. Calders

El Forn de la calç de Calders, catalogat com a BCIL, forma part de la llista dels «150 millors elements del patrimoni industrial de Catalunya». Es troba localitzat a la casa del mateix nom, on la fabricació de calç era el mitjà de vida dels seus estadants. A tocar de la casa hi ha tres forns, i un altre anomenat «de raig»; també hi ha una gran pedrera que subministrava la pedra de calç.

Actualment, al costat dels forns s'hi troba el Centre d'Art Contemporani i Sostenibilitat (CACiS), que es dedica a la investigació, producció i exhibició de projectes de cultura i art contemporani, especialment els relacionats amb l'ecologia, l'art efímer i el medi natural del lloc.

El Rentador de llana. El Roquer. Castellterçol

El Rentador de llana és l'únic que queda a Catalunya, està catalogat com a BCIL i es troba dins la llista dels «150 millors elements del patrimoni industrial de Catalunya». Situat darrere l'actual polígon industrial El Vapor de Castellterçol, és una construcció singular construïda amb una volta de pedra de mig punt amb dovelles de pedra picada que formen un arc. Dins del recinte hi ha una llarga taula de pedra i, al seu darrere, el safareig, on es rentava la llana. La volta s'utilitzava per escórrer i assecar la llana abans de portar-la a filar.

Es va utilitzar fins a finals del segle XIX i després va quedar abandonat entre la vegetació fins que l'any 2006 fou recuperat.

Conclusions. Punts clau

L'Ecomuseu del Moianès és un projecte de desenvolupament del territori considerat com a prioritari pels 10 ajuntaments del Moianès i liderat pel Consorci del Moianès:

- Projecte descentralitzat en el territori: radials i llocs visitables a tots els municipis
- Projecte creat des del territori a partir dels seus recursos endògens
- Projecte realitzable d'acord amb les possibilitats del territori i dels agents implicats
- Projecte global que permet la realització de diferents fases, depenent dels recursos existents
- Els ajuts per a inversions gestionats pel Consorci del Moianès se centren en el projecte de l'Ecomuseu
- Projectes de desenvolupament, d'inserció laboral i de formació dissenyats en el marc del projecte de l'Ecomuseu del Moianès (Plans d'Ocupació, Taller d'Ocupació, campanyes de dinamització i promoció, formació per a la millora de l'ocupabilitat, formació específica per als sectors implicats, etc.)
- Complicitat dels propietaris dels recursos patrimonials i d'entitats del territori
- Projecte que prioritza la sostenibilitat a tots els nivells: l'Ecomuseu del Moianès, una experiència sostenible